

Ir. J.G.M. Helder

DE TUINBOUW IN VLEUTEN - DE MEERN EN HARMELEN

Deel 3

Toekomstige ontwikkeling van de glastuinbouw

Mededeling no. 285

SIGN: L27-285
EX. NO: B
MLV:

April 1983

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Structuuronderzoek
Conradkade 175 - 2517 CL DEN HAAG
Postbus 29703 - 2502 LS DEN HAAG
Telefoon 070 - 614161

Prijs f 8,25

REFERAAT

DE TUINBOUW IN VLEUTEN - DE MEERN EN HARMELEN

Deel 3. De toekomstige ontwikkeling van de glastuinbouw
Helder, ir. J.G.M.

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut, 1983
16 blz., tab.

In aansluiting op eerder onderzoek is nagegaan welke ontwikkeling van de glastuinbouw in Vleuten - De Meern en Harmelen kan worden verwacht in de jaren tachtig. Hierbij is uitgegaan van de ontwikkelingen in de afgelopen jaren.

De verwachting is dat de oppervlakte glas zich ruimschoots op het huidige niveau zal handhaven. Verschuiving van groenteteelt naar bloemeteelt zal niet meer plaatshebben. Het aantal bedrijven zal afnemen, waarbij met name de kleinere bedrijven zullen verdwijnen. De werkgelegenheid zal naar verwachting grotendeels op peil blijven.

Glastuinbouw/Structuur van de landbouw/Prognose/Utrecht.

INHOUD

	Blz.
1. INLEIDING	5
2. DE ONTWIKKELING VAN DE GLASTUINBOUW IN DE PERIODE 1972 - 1982	6
2.1 De oppervlakte tuinbouw onder glas	6
2.2 Het aantal glastuinbouwbedrijven	6
2.3 De produktieomvang	8
2.4 Het aantal arbeidskrachten en de opvolgingssituatie	8
2.5 Enige kengetallen	9
3. DE ONTWIKKELING VAN DE GLASTUINBOUW IN DE PERIODE 1980 - 1990	11
3.1 Uitgangspunten	11
3.2 De oppervlakte tuinbouw onder glas	12
3.3 Het aantal glastuinbouwbedrijven	13
3.4 De produktieomvang	13
3.5 Het aantal arbeidskrachten	14
3.6 Enige kengetallen	14
4. CONCLUSIE	16

1. INLEIDING

In deze nota wordt de mogelijke toekomstige ontwikkeling van de glastuinbouw in het tuinbouwcentrum Vleuten - De Meern en Harmelen aan de orde gesteld.

Aan deze nota zijn twee publikaties 1) over de tuinbouw in Vleuten - De Meern en Harmelen vooraf gegaan. In de eerste publikatie is verslag gedaan van een onderzoek naar de structurele ontwikkeling van de glastuinbouw en naar de planologische aspecten die van belang zijn voor de tuinbouw. De tweede publikatie bevat het verslag van een onderzoek naar de bedrijfseconomische situatie van de glastuinbouw.

Ten aanzien van de mogelijke toekomstige ontwikkeling van de glastuinbouw wordt in deze nota ingegaan op de ontwikkeling van het aantal glastuinbouwbedrijven, de oppervlakte glas, de produktieomvang in de glastuinbouw en het aantal arbeidskrachten.

Een prognose van de ontwikkeling van het aantal bedrijven wordt gewoonlijk gemaakt op basis van de ontwikkeling van het aantal bedrijfshoofden. Daartoe wordt per leeftijdsgroep van 5 jaar de toe- en uittreding van bedrijfshoofden gezien en tevens rekening gehouden met het opvolgingspercentage. Gezien het geringe aantal glastuinbouwbedrijven in Vleuten - De Meern en Harmelen, is deze methode niet toepasbaar.

De in deze nota gemaakte prognose is gebaseerd op de ontwikkeling van de oppervlakte glas en van het aantal glasbedrijven in de periode 1972 - 1982. Daarbij is rekening gehouden met veranderende economische omstandigheden. De ontwikkeling van het aantal arbeidskrachten is gerelateerd aan de ontwikkeling van het aantal bedrijven, waarbij rekening is gehouden met het verloop van het aantal arbeidskrachten per bedrijf.

Het gebied van onderzoek in deze nota verschilt van het gebied van onderzoek in het eerste deelrapport. In dat deelrapport betrof het gebied van onderzoek de gehele gemeente Vleuten - De Meern en een deel van de gemeente Harmelen, namelijk dat deel waar de glastuinbouw is geconcentreerd. In deze nota is de gemeente Harmelen geheel in het onderzoek betrokken. Dat betekent dat enkele verspreid liggende glastuinbouwbedrijven in Harmelen ook in het onderzoek zijn opgenomen.

De onderzochte bedrijven zijn zowel in het eerste deelrapport als in deze nota hoofdberoepsglastuinbouwbedrijven (60% of meer sbe 2) glastuinbouw). Alle gegevens hebben derhalve betrekking op de hoofdberoepsglasbedrijven. De oppervlakte glas die in gebruik is bij andere bedrijven dan glastuinbouwbedrijven en bij nevenbedrijven maakt 3% uit van de totale oppervlakte glas.

Aan de beschrijving van de mogelijke toekomstige ontwikkeling gaat een beknopte beschrijving en analyse van de ontwikkeling in de periode 1972 - 1982 vooraf.

- 1) Ir. J.G.M. Helder, F.M. de Noord, Ir. H.R. Oosterveld: "De tuinbouw in Vleuten - De Meern en Harmelen". Deel 1. Agrarisch-structurele en ruimtelijke aspecten. Publikatie No. 2.91, LEI, Den Haag, 1977.
C. Ploeger: "De tuinbouw in Vleuten - De Meern en Harmelen". Deel 2. Enkele bedrijfseconomische en -structurele aspecten van de glastuinbouw. Publikatie No. 4.83, LEI, Den Haag, 1978.
- 2) Een standaardbedrijfseenheid (sbe) is een eenheid waarin de omvang van een agrarisch bedrijf en van de afzonderlijke produktierichtingen binnen een bedrijf wordt uitgedrukt. Ter oriëntatie: 1 ha tomaten verwarmd = 300 sbe, 1 ha rozen = 500 sbe, 1 ha potplanten = 950 sbe.

2. DE ONTWIKKELING VAN DE GLASTUINBOUW IN DE PERIODE 1972 - 1982

2.1 De oppervlakte tuinbouw onder glas

De oppervlakte tuinbouw onder glas in de gemeenten Vleuten - De Meern en Harmelen is in de jaren zestig sterk toegenomen. De groei bedroeg in de periode 1962 - 1972 bijna 70%. Ook in de eerste helft van de jaren zeventig neemt de oppervlakte glas nog toe, echter in beperkte mate. Sedert 1975 is er sprake van een afname. Vanaf 1980 is er weer een toename.

In tabel 2.1 is de ontwikkeling van de oppervlakte glas voor de diverse glasteelten weergegeven.

Tabel 2.1 Ontwikkeling van de oppervlakte glas (in are)

Jaar	Glasgroente			Bloemkwekerij				Overige gewassen	Glas totaal
	warm	koud	totaal	snijbl.	potpl.	perkpl.	totaal		
1972	5755	1389	7144	1385	235	135	1755	91	8990
1976	4883	1403	6286	2026	625	81	2732	83	9101
1979	5362	763	6125	2264	592	95	2951	22	9098
1980	4838	896	5734	2714	722	121	3557	12	9303
1981	5227	790	6017	2503	785	141	3429	26	9472
1982	5230	808	6038	2534	877	110	3521	31	9590

Bron: CBS - LEI.

De toename van de oppervlakte glas in de jaren zestig en in het begin van de jaren zeventig kwam tot stand door een stijging van de oppervlakte groenteteelt onder warm glas en de bloemkwekerij. De oppervlakte groente onder koud glas nam aanzienlijk af. Na 1975 is de oppervlakte glas gaan afnemen. De oppervlakte groente onder warm glas verminderde, de oppervlakte bloemkwekerij toonde gedurende een aantal jaren geen groei en de oppervlakte groente onder koud glas bleef een afnemende tendens tonen. In 1980 is een aanzienlijke toename van de oppervlakte bloemkwekerij oorzaak van een uitbreiding van het totale glasareaal. In dat jaar wordt 38% van de oppervlakte glas gebruikt voor de bloemkwekerij en 62% voor de groenteteelt. In 1972 was dat respectievelijk 19% en 80%.

De ontwikkeling van het glasareaal in Vleuten - De Meern en Harmelen komt tot 1975 overeen met de ontwikkeling van het glasareaal in geheel Nederland, ook voor wat betreft de onderscheiden teelten. Vanaf 1975 tot 1980 neemt de oppervlakte glas in Vleuten - De Meern en Harmelen iets af, terwijl deze oppervlakte landelijk blijft stijgen. Sedert 1980 neemt de oppervlakte glas in Vleuten - De Meern en Harmelen weer toe, terwijl landelijk de oppervlakte glas zich lijkt te stabiliseren.

2.2 Het aantal glastuinbouwbedrijven

Van 1962 tot 1967 nam het aantal glastuinbouwbedrijven toe met 30%. Van 1967 tot 1972 nam dit aantal af met 10%. De ontwikkeling van het aantal glastuinbouwbedrijven sedert 1972 is weergegeven in tabel 2.2. Het aantal blijft stabiel tot 1975, waarna het aantal bedrijven weer afneemt. De jaarlijkse afname bedraagt over de periode 1972 - 1982 1,3%. In de eerste helft van die periode (1972 - 1977) bedroeg de jaarlijkse afname gemiddeld 0,7% en in de tweede helft

(1977 - 1982) gemiddeld 1,9% per jaar.

Door de omschakeling van groenteteelt naar bloemeteelt is het aantal glasgroentebedrijven zeer sterk afgenomen terwijl het aantal glasbloemenbedrijven is toegenomen.

Tabel 2.2 Ontwikkeling van het aantal glastuinbouwbedrijven

Jaar	Glasgroente- bedrijven	Glasbloemen- bedrijven	Overige glas- bedrijven	Totaal glas- bedrijven
1972	99	37	11	147
1976	84	49	10	143
1979	76	49	7	132
1980	66	60	8	134
1981	64	56	6	126
1982	65	58	6	129

Bron: CBS - LEI.

Uit een indeling van de bedrijven naar produktieomvang in sbe of naar oppervlakte glas blijkt dat alleen het aantal kleinere bedrijven is verminderd. Bij de produktieomvang is 190 sbe de grens waaronder in de afgelopen jaren het aantal bedrijven is verminderd. Naar oppervlakte zijn het de bedrijven met minder dan 5000 m2 glas die in aantal zijn afgenomen. Deze vermindering is deels een gevolg van opheffing van de bedrijven en deels een gevolg van doorschuiving naar hogere grootteklassen.

Tabel 2.3 Ontwikkeling van het aantal bedrijven naar oppervlakte glas in m2

Jaar	Tot 5000	5000- 7000	7000- 10000	10000- 15000	15000 e.m.	Totaal	Gem. opp./bedr.
1972	86	29	17	11	4	147	6120
1976	66	39	19	12	7	143	6360
1979	60	29	19	14	10	132	6890
1980	57	30	24	14	9	134	6940
1981	45	30	26	14	11	126	7520
1982	48	30	27	13	11	129	7435

Bron: CBS - LEI.

Het zijn met name de glasgroentebedrijven met minder dan 5000 m2 glas die in aantal zijn afgenomen. De glasbloemenbedrijven - waaronder de potplantenbedrijven - met minder dan 5000 m2 glas zijn in aantal vrijwel gelijk gebleven.

Onder de bedrijven met 5000 - 7000 m2 glas is het aantal glasgroentebedrijven afgenomen en het aantal glasbloemenbedrijven toegenomen. Per saldo is het aantal bedrijven in deze oppervlakteklasse gelijk gebleven.

Onder de bedrijven met meer dan 7000 m2 glas is zowel het aantal glasgroente- als het aantal glasbloemenbedrijven toegenomen.

Door deze ontwikkelingen is derhalve ook de gemiddelde oppervlakte glas per bedrijf groter geworden. Deze gemiddelde oppervlakte komt in het gebied van onderzoek overeen met de landelijk gemiddelde oppervlakte.

Tabel 2.4 Aantal glasbedrijven met minder dan 5000 m² glas

Bedrijfstype	1972	1982
Glasgroentebedrijven	52	18
Glasbloemenbedrijven	26	25
Overige glasbedrijven	8	5
Totaal	86	48

Bron: CBS - LEI.

Uit de beschikbare gegevens blijkt dat de glasgroentebedrijven in Vleuten - De Meern en Harmelen gemiddeld een grotere oppervlakte glas hebben dan landelijk. De glasbloemenbedrijven in het gebied van onderzoek hebben daarentegen gemiddeld een kleinere oppervlakte glas dan landelijk.

2.3 De produktieomvang

De ontwikkeling van de produktieomvang van de glastuinbouw (in sbe) toont een zelfde beeld als de ontwikkeling van de oppervlakte glastuinbouw.

Tot 1975 neemt de produktieomvang toe, waarna er een stagnatie optreedt. Sedert 1980 blijkt er weer groei te zijn.

Hoe belangrijk de groei van de bloemkwekerij is geweest, komt uit de gegevens van de produktieomvang nog duidelijker tot uiting dan uit de gegevens over de oppervlakte. Het aandeel in de totale produktieomvang van de bloemkwekerij groeide van 29 tot 52% en het aandeel van de groenteteelt daalde van 70% tot 48%. De groenteteelt onder koud glas en de teelt van perkplanten zijn in het totaal van de teelten van geringe betekenis.

Tabel 2.5 Ontwikkeling van de produktieomvang in sbe van de glasteelten

Jaar	Glasgroente			Bloemkwekerij			Overige gewassen	Glas totaal
	warm	koud	totaal	snijbl.	potpl.	perkpl.		
1972	17270	3480	20750	5820	2235	505	8560	29560
1976	14750	3510	18260	8530	5960	320	14810	33300
1979	15985	1905	17890	9450	5595	345	15390	33340
1980	14715	2250	16965	11400	6990	460	18850	35850
1981	16185	1995	18180	12270	7530	530	20330	38580
1982	16210	2025	18235	12690	8425	415	21530	39850

Bron: CBS - LEI.

2.4 Het aantal vaste arbeidskrachten en de opvolgingssituatie

De gegevens over het aantal arbeidskrachten in de glastuinbouw in tabel 2.5 hebben betrekking op de hoofdberoepsglastuinbouwbedrijven in de gemeenten Vleuten - De Meern en Harmelen.

Tot 1976 was er een geleidelijke vermindering van het aantal arbeidskrachten. Tegen het eind van de jaren zeventig blijkt het aantal arbeidskrachten weer

te zijn toegenomen. Het zijn met name de niet-gezinsarbeidskrachten die sterk in aantal zijn toegenomen.

Tabel 2.6 Ontwikkeling van het aantal arbeidskrachten en de opvolgingssituatie

Jaar	Mannelijke arbeidskrachten				to- taal	Vrouwe- lijke arbeids- krachten	To- taal arb. kr.	Bedrijfshoofden 50 jr. of ouder to- met op- taal volger 1)	Opvol- gings- percen- tage	
	be- drijfs- hoofden	meewer- kende zonen	overige gezins- leden	niet-gez. arbeids- krachten						
1972	147	30	-	133	310	87	397	48	25	52
1976	154	13	2	128	297	73	370	48	19	40
1979	126	20	3	158	307	72	379	54	-	-
1980	132	16	2	180	330	83	413	49	14	29
1981	124	19	1	194	338	75	413	45	-	-
1982	118	13	1	191	323	64	387	41	-	-

1) De opvolgingssituaties is niet voor alle jaren bekend.
Bron: CBS - LEI.

Deze toename, die zich voordoet sedert 1979, hangt o.a. samen met een omschakeling van de ronde tomaat naar de meer arbeidsintensieve vleestomaat. Doch ook de toename van de oppervlakte glas sedert 1980 en de overgang van groenteteelt naar bloemeteelt en de toename van de oppervlakte potplanten spelen hierbij een rol. In 1982 maken de niet-gezinsarbeidskrachten 59% uit van alle mannelijke arbeidskrachten tegen 43% in 1972.

Het aantal meewerkende zonen is voorts relatief sterk afgenomen. Hierbij moet worden opgemerkt dat kinderen die een eigen huishouding hebben (ook inwonend) onder de niet-gezinsarbeidskrachten worden gerekend.

Het aantal vrouwelijke arbeidskrachten laat een iets dalende tendens zien. Het zijn overwegend (85 à 90%) meewerkende echtgenotes.

Het opvolgingspercentage blijkt sterk af te nemen.

2.5 Enige kengetallen

In de voorgaande paragrafen is de ontwikkeling van de oppervlakte glas, het aantal bedrijven, de produktieomvang en het aantal arbeidskrachten besproken. In de volgende tabel zijn de gegevens uit deze paragrafen gecombineerd tot enkele kengetallen die een nader inzicht in de ontwikkeling geven.

Tabel 2.7 Enige kengetallen betreffende de ontwikkeling van de glastuinbouw

Jaar	Oppervl. glas per bedrijf	sbe glas per bedrijf	Aantal arb.kr. per bedr.	Aantal sbe per arb.kr.	Aantal sbe per are glas	Aantal arb.kr. per ha glas
1972	6120 m ²	201	2,70	74	3,3	4,4
1976	6360 m ²	233	2,59	90	3,7	4,1
1979	6890 m ²	253	2,87	88	3,7	4,2
1980	6940 m ²	268	3,08	87	3,9	4,4
1981	7520 m ²	306	3,28	93	4,1	4,4
1982	7435 m ²	309	3,00	103	4,2	4,0

Bron: CBS - LEI.

De oppervlakte glas per bedrijf neemt voortdurend toe, evenals de produktieomvang per bedrijf en de produktieomvang per are glas. Ook in de jaren vóór 1972 was dat het geval.

Het aantal arbeidskrachten per bedrijf neemt eerst af, hetgeen ook vóór 1972 het geval was, en neemt tegen het eind van de jaren zeventig toe. Het jaar 1982 laat weer een daling zien. De produktieomvang per arbeidskracht blijft in de tweede helft van de jaren zeventig op hetzelfde niveau, terwijl er daarvoor voortdurend groei was. De laatste twee jaren is er weer sprake van groei. Het gelijk blijven van het aantal sbe per arbeidskracht en de stijging van het aantal arbeidskrachten per bedrijf in de tweede helft van de zeventiger jaren hangt samen met de relatief sterke toename van het aantal niet-gezinsarbeidskrachten.

3. DE ONTWIKKELING VAN DE GLASTUINBOUW IN DE PERIODE 1980 - 1990

3.1 Uitgangspunten

a. Algemeen

De oppervlakte glas in Vleuten - De Meern en Harmelen is tot circa 1975 toegenomen, waarna er een stagnatie in deze toename optrad. Sedert 1980 neemt de oppervlakte glas weer toe. De vraag is nu hoe de ontwikkeling van de oppervlakte glas in dit tuinbouwcentrum in de toekomst zal zijn.

De ontwikkeling van de oppervlakte glas is afhankelijk van de ontwikkeling van de afzet van groenten en bloemen en deze afzet is weer afhankelijk van de ontwikkeling van het besteedbare inkomen en de groei van de bevolking in de afzetgebieden, van het aanboren van nieuwe afzetgebieden, van de verkoopprijs en van de concurrentiepositie. Voor een aantal van deze factoren is in de toekomst een ontwikkeling te verwachten die niet gunstig is voor de afzet.

Het besteedbare inkomen van de consument zal in de komende jaren op z'n best op hetzelfde niveau blijven, doch er is reden om aan te nemen dat het zal dalen. De bevolkingsgroei is zodanig gering, dat daaruit geen afzetvermeerdering verwacht mag worden. De stijging van de energieprijs zal, rekening houdend met energiebesparing en investeringen voor energiebesparing, per saldo een prijsverlaging in de weg staan en wellicht een verhoging van de kostprijs veroorzaken. Hierdoor zal de concurrentiepositie van de Nederlandse glastuinbouw zwakker worden.

Anderzijds neemt de Nederlandse glastuinbouw een sterke positie in wegens haar voorsprong op andere landen voor wat betreft het gematigde klimaat, de ligging in verband met de afzet, het uitstekend functionerend afzetapparaat, de vakbekwaamheid en de ondernemingsgeest van de ondernemers en de intensieve begeleiding door onderzoek en voorlichting. Versterking van deze positie is nog mogelijk door verdergaande verbetering van de kwaliteit van de produkten, verlaging van de kostprijs, verbreding van het assortiment, ook door verbetering van de organisatie van de afzet en voorts door het vinden van nieuwe afzetgebieden. Voor Vleuten - De Meern en Harmelen zal in deze situatie de concurrentie met het Zuidhollands Glasdistrict, waar gemiddeld efficiënter wordt geproduceerd, scherper worden. Blijkens het onderzoek van Ploeger was in het midden van de zeventiger jaren het achterblijven van de fysieke opbrengsten de belangrijkste oorzaak van de minder gunstige resultaten van de glastuinbouwbedrijven in dit tuinbouwgebied in vergelijking met het Zuidhollands Glasdistrict.

Gedurende de afgelopen jaren is in Vleuten - De Meern en Harmelen wel op grote schaal de substraatteelt in de groenteteelt ingevoerd, hetgeen werd bevorderd door de aanwezigheid van goed water. Hierdoor is de rentabiliteit verbeterd en het centrum Vleuten - De Meern en Harmelen heeft wat dit betreft een voorsprong op het Zuidhollands Glasdistrict.

Blijkens de voorgaande onderzoeken over de tuinbouw in Vleuten - De Meern en Harmelen doen de voorzieningen voor toelevering van produktiemiddelen en diensten in dit gebied niet onder voor die in andere tuinbouwcentra. Planologisch en op het gebied van de externe produktieomstandigheden zijn er weinig of geen problemen.

Tegen deze achtergrond wordt aangenomen dat het tuinbouwcentrum Vleuten - De Meern en Harmelen zich goed zal kunnen handhaven.

b. De teelten

Binnen de glastuinbouw is er in Nederland sedert 1970 sprake van een toename van de oppervlakte bloemkwekerij en een afname van de oppervlakte groenten. Landelijk neemt de oppervlakte groente onder warm glas toe, doch de oppervlakte groente onder koud glas neemt sneller af. In Vleuten - De Meern en Harmelen is na 1975 ook de oppervlakte groente onder warm glas afgenomen, doch rond 1980 blijkt deze oppervlakte stabiel te blijven. De oppervlakte bloemkwekerij is

sterk toegenomen.

De afzet van bloemkwekerijprodukten is gevoeliger voor veranderingen in het besteedbare inkomen en de prijs dan de afzet van groenten. De verwachte verlaging van het besteedbare inkomen en een mogelijke prijsstijging van het produkt als gevolg van de stijgende energieprijzen leiden tot de verwachting dat de oppervlakte bloemen onder glas niet verder zal toenemen. Dit geldt zeker indien mede rekening wordt gehouden met de achterblijvende bedrijfseconomische resultaten van snijbloemenbedrijven in dit gebied in vergelijking met resultaten van soortgelijke bedrijven in het Zuidhollands Glasdistrict. Voor potplanten wordt nog enige uitbreiding aangenomen, gezien de sterke toename van de oppervlakte potplanten in de afgelopen jaren en gezien de toenemende belangstelling voor bloeiende planten bij de consument.

De verwachting voor de groenteteelt, zowel onder warm glas als onder koud glas, is dat de oppervlakte ruimschoots op het niveau van de jaren rond 1980 zal blijven. Deze verwachting is gebaseerd op het goede effect van de invoering van de substraatteelt en op de mindere gevoeligheid van de afzet van groenten voor veranderingen in prijs en besteedbaar inkomen in vergelijking met de afzet van bloemen.

c. Het aantal bedrijven

Het aantal bedrijven met glastuinbouw verminderde in Vleuten - De Meern en Harmelen in de periode van 1972 - 1982 met gemiddeld 1,3% per jaar. In de jaren na 1975 bedraagt de vermindering gemiddeld per jaar ongeveer 2%.

Voor de komende jaren mag een verdergaande vermindering van gemiddeld 2% per jaar zeker worden verwacht. Nieuwvestiging van glastuinbouwbedrijven zal wegens de zeer hoge investeringen vrijwel niet meer voorkomen. Van de 129 glasbedrijven in 1982 hadden er 48 minder dan 5000 m² glas. Het aantal van deze kleinere bedrijven is in de afgelopen jaren sterk verminderd. Vaak hebben deze kleinere bedrijven ook een verouderde bedrijfsuitrusting. Mede daardoor is de rentabiliteit slecht, en dat is weer de reden dat er niet voldoende middelen zijn om de noodzakelijke investeringen, die juist erg kostbaar zijn bij verouderde glasopstanden, uit te voeren. Verwacht mag worden dat vele van deze bedrijven in de komende jaren zullen worden beëindigd.

Een rem op de opheffing van bedrijven kan wel worden gevormd door de geringe werkgelegenheid buiten de land- en tuinbouw.

Voor de berekening van het aantal glastuinbouwbedrijven in de komende jaren wordt een jaarlijkse vermindering van globaal 2% aangehouden.

d. De arbeidskrachten

Het aantal arbeidskrachten op de glasgroentebedrijven is in de jaren zeventig geleidelijk afgenomen bij een afnemend aantal bedrijven. Tegen het eind van de jaren zeventig neemt het aantal arbeidskrachten toe, terwijl het aantal bedrijven blijft afnemen. De toename heeft plaats in de categorie niet-gezinsarbeidskrachten. Als verklaring voor de toename is o.a. aangevoerd de overgang van de teelt van ronde tomaten naar de meer arbeidsintensieve teelt van vlees-tomaten. Deze oorzaak zal in de komende jaren niet meer gelden. Naar verwachting zal het aantal bedrijven afnemen, terwijl de oppervlakte glas op hetzelfde niveau zal blijven. Een verdere toename van het aantal arbeidskrachten is derhalve niet te verwachten.

Op de blijvende bedrijven zal, wegens enige uitbreiding van de oppervlakte glas, het aantal arbeidskrachten mogelijk iets toenemen. Met de op te heffen bedrijven zal een deel van de werkgelegenheid in de glastuinbouw verloren gaan. Per saldo wordt enige vermindering van het aantal vaste arbeidskrachten verwacht, welke vermindering geschat wordt op 0,5% gemiddeld per jaar.

3.2 De oppervlakte tuinbouw onder glas

Op basis van de uitgangspunten die genoemd zijn in paragraaf 3.1 zal de ontwikkeling van de oppervlakte glastuinbouw kunnen verlopen zoals in tabel 3.1 is aangegeven.

Tabel 3.1 Verwachte ontwikkeling van de oppervlakte glas (in are)

Jaar	Glasgroente			Bloemkwekerij				Overige gewassen	Glas totaal
	warm	koud	totaal	snijbl.	potpl.	perkpl.	totaal		
1979	5362	763	6125	2264	592	95	2951	22	9098
1980	4838	896	5734	2714	722	121	3557	12	9303
1981	5227	790	6017	2503	785	141	3429	26	9472
1982	5230	808	6038	2534	877	110	3521	31	9590
1985	5300	800	6100	2550	925	125	3600	30	9730
1990	5400	800	6200	2600	1000	130	3730	30	9960

Voor de totale oppervlakte glas is de verwachting dat de toename, die rond 1980 optrad, in beperkte mate nog zal doorzetten en dat de oppervlakte glas royaal op het niveau zal blijven dat in 1982 is bereikt. Omschakeling van groenteteelt naar bloemeteelt zal naar verwachting niet weer plaatshebben. De oppervlakte van de onderscheiden glasteelten blijft globaal op het bereikte peil. Alleen voor de potplanten wordt een relatief wat grotere uitbreiding verwacht.

3.3 Het aantal glastuinbouwbedrijven

Ten aanzien van de ontwikkeling van het aantal bedrijven is in de uitgangspunten aangenomen dat een jaarlijkse vermindering van het aantal bedrijven zal optreden van 2%. Dit leidt tot de aantallen bedrijven voor 1985 en 1990, zoals aangegeven in onderstaande tabel.

Tabel 3.2 Verwachte ontwikkeling van het aantal glastuinbouwbedrijven

Jaar	1979	1980	1981	1982	1985	1990
Aantal bedrijven	132	134	126	129	120	110

3.4 De produktieomvang

De verwachte ontwikkeling van de produktieomvang in sbe is berekend op basis van de verwachte ontwikkeling van de oppervlakte van de onderscheiden glasteelten.

Tabel 3.3 Verwachte ontwikkeling van de produktieomvang in sbe van de glastuinbouw

Jaar	Glasgroente			Bloemkwekerij				Overige gewassen	Glas totaal
	warm	koud	totaal	snijbl.	potpl.	perkpl.	totaal		
1979	15985	1905	17890	9450	5595	345	15390	60	33340
1980	14715	2250	16965	11400	6990	460	18850	35	35850
1981	16185	1995	18180	12270	7530	530	20330	70	38580
1982	16210	2025	18235	12690	8425	415	21530	85	39850
1985	16430	2000	18430	12750	8865	470	22085	85	40600
1990	16740	2000	18740	13000	9585	490	23075	85	41900

De verwachte ontwikkeling van de produktieomvang komt overeen met de verwachte ontwikkeling van de oppervlakte glas. In de jaren tachtig maakt de produktieomvang in de bloemwekerij meer dan de helft uit van de totale produktieomvang. In 1972 was dit nog 30%. Het aandeel van de groenteteelt is teruggelopen van 70% tot 45%.

3.5 Het aantal arbeidskrachten

Voor de berekening van het aantal arbeidskrachten in de jaren tachtig is uitgegaan van een vermindering van gemiddeld 0,5% per jaar. De verdeling van de arbeidskrachten over de verschillende categorieën is gebaseerd op deze verdeling in voorgaande jaren en de ontwikkelingstrend daarin.

Tabel 3.4 Verwachte ontwikkeling van het aantal vaste arbeidskrachten

Jaar	Mannelijke arbeidskrachten				to- taal	Vrouwelijke arbeids- krachten	Totaal arbeids- krachten
	bedrijfs- hoofden	meew. zoons	overige gezinsl.	niet- gezinsl.			
1979	126	20	3	158	307	72	379
1980	132	16	2	180	330	83	413
1981	124	19	1	194	338	75	413
1982	118	13	1	191	323	64	387
1985	120	18	2	190	330	70	400
1990	110	18	2	190	320	70	390

Bij de vermindering van het aantal arbeidskrachten zijn relatief veel bedrijfshoofden betrokken. Dat is aannemelijk omdat de bedrijven die zullen worden opgeheven in het algemeen de kleinere bedrijven zijn met als enige arbeidskracht het bedrijfshoofd. De overige arbeidskrachten blijven in aantal ongeveer gelijk aan de aantallen in de jaren rond 1980.

3.6 Enige kengetallen

Evenals in paragraaf 2.5 worden hier met betrekking tot de toekomstige ontwikkeling van de glastuinbouw enige kengetallen gegeven, die een relatie aangeven tussen arbeid, bedrijven, oppervlakte glas en produktieomvang.

Tabel 3.5 Enige kengetallen betreffende de verwachte ontwikkeling van de glastuinbouw

Jaar	Oppervl. glas per bedrijf	sbe glas per bedrijf	Aantal arb.kr. per bedr.	Aantal sbe per arb.kr.	Aantal sbe per are glas	Aantal arb.kr. per ha glas
1979	6890 m2	253	2,87	88	3,7	4,2
1980	6940 m2	268	3,08	87	3,9	4,4
1981	7520 m2	306	3,28	93	4,1	4,4
1982	7435 m2	309	3,00	103	4,2	4,0
1985	8110 m2	338	3,33	102	4,2	4,1
1990	9055 m2	380	3,55	107	4,2	3,9

Evenals in voorgaande jaren zal de oppervlakte glas per bedrijf en de produktieomvang per bedrijf in de jaren tachtig verder toenemen. Ook het aantal arbeidskrachten per bedrijf zal toenemen, maar in relatief veel mindere mate als de oppervlakte glas per bedrijf. De produktieomvang per arbeidskracht neemt derhalve ook toe. De toeneming van de genoemde vier kengetallen zal deels een gevolg zijn van het verdwijnen van de kleinere bedrijven en deels het gevolg van enige uitbreiding op de blijvende bedrijven.

Het aantal sbe per are glas zal, in tegenstelling tot voorgaande jaren, niet meer toenemen. De oorzaak daarvan is dat er geen verschuiving van groente-teelt naar bloemeteelt meer wordt verwacht.

De afnemende tendens van het aantal arbeidskrachten per ha glas hangt samen met de vermindering van het aantal kleinere bedrijven.

CONCLUSIE

Op grond van de voorgaande overwegingen en berekeningen over de toekomstige ontwikkeling van de glastuinbouw in Vleuten - De Meern en Harmelen kan de verwachting worden uitgesproken dat de glastuinbouw in dit gebied zich zal weten te handhaven.

De slechter wordende economische situatie en de hoge en wellicht nog stijgende energieprijzen zullen de glastuinbouw economisch onder druk zetten. Dat geldt des te sterker voor tuinbouwcentra buiten het Zuidhollands Glasdistrict, omdat in deze centra in het algemeen minder rendabel wordt geproduceerd dan in het Zuidhollands Glasdistrict.

In Vleuten - De Meern en Harmelen is gedurende de afgelopen jaren, waarin de economie stagneerde en de energieprijzen stegen, de oppervlakte glas toegevoerd. In de groenteteelt is op ruime schaal substraatteelt ingevoerd, waardoor de rentabiliteit werd verbeterd. De aanwezigheid van goed water maakte deze invoering mogelijk. Wat de substraatteelt betreft heeft dit tuinbouwcentrum een voorsprong op andere centra. Er is voorts een voortdurende verbetering geweest van de structuur van de bedrijfsgrootte en de produktieomvang van de glasbedrijven.

De toelevering van produktiemiddelen en diensten is in dit gebied toereikend. Ook de externe produktieomstandigheden en de planologische voorschriften houden geen beperkingen in voor de glastuinbouw. Op deze ontwikkelingen en omstandigheden is de conclusie gebaseerd dat de glastuinbouw in Vleuten - De Meern en Harmelen zich zal weten te handhaven op het huidige niveau.

Bij een eventuele verbetering van de economische omstandigheden en bij eventueel dalende energiekosten als gevolg van prijsverlaging en/of efficiënter energiegebruik is verdergaande groei van de glastuinbouw in dit tuinbouwcentrum wellicht mogelijk.